

dr Agata Kubiczek¹

Katedra Ekonomii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Jak mierzyć dziś rozwój społeczno-gospodarczy krajów?

WSTĘP

Rozwój społeczno-gospodarczy stanowi centrum zainteresowania opinii publicznej, polityków i badaczy. Podstawowym powodem podjęcia tego tematu jest wzrost rangi problemów społecznych związanych z negatywnymi skutkami globalizacji, zwłaszcza narastającymi nierównościami, ubóstwem, marginalizacją ludzi i całych społeczeństw, obnażającymi niedoskonałości liberalnego modelu światowej gospodarki, zakładającego, że wzrost ekonomiczny jest źródłem wszelkiego postępu, także społecznego.

Co więcej, tradycyjne mierniki rozwoju gospodarczego nie są w stanie określić faktycznego rozwoju państw. Obserwując wiele wad mierników opartych na rzeczowej sferze gospodarki, zaczęto poszukiwać wskaźników odzwierciedlających jakościowe aspekty dobrobytu. Jednak jak dotąd nie wypracowano wspólnej metodyki konstruowania mierników rozwoju, mimo, że wariantów miar jest coraz więcej i są one coraz bardziej kompleksowe.

Celem artykułu jest nie tylko systematyzacja mierników wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego, ale również ukazanie zalet i wad oraz trudności, jakie napotyka się przy ich szacowaniu. W opracowaniu świadomie bardzo ogólnie zaprezentowano tradycyjne mierniki, gdyż dotyczą one wąskiego pojęcia, jakim jest wzrost gospodarczy. Natomiast spośród licznych mierników rozwoju przedstawiono tylko wybrane, ze szczególnym uwzględnieniem *Human Development Indeks (HDI)*.

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania w Toruniu, ul. Gagarina 13a, 87-100 Toruń, e-mail: agatak@econ.umk.pl.

POSTULAT HUMANIZACJI GLOBALIZACJI

Zjawisko globalizacji jest przedmiotem analiz wielu badaczy stosunków międzynarodowych, socjologów, filozofów oraz ekonomistów². W zasadzie jedynym elementem, który nie wzbudza kontrowersji, jest stwierdzenie, że globalizacja istnieje i ma coraz większy wpływ na życie ludzi. Pozostałe kwestie, jak początek globalizacji, jej istota, obszary oddziaływania, a przede wszystkim efekty, są obecnie przedmiotem toczącej się debaty światowej (*global talk*) [Chołaj, 2003, s. 494]. Samo hasło „globalizacja” po raz pierwszy pojawiło się w 1961 roku³. Do najważniejszych procesów będących siłą napędową globalizacji należy zaliczyć:

- deregulację gospodarek narodowych w duchu liberalizacji handlu międzynarodowego;
- rewolucję technologiczną w komunikowaniu (m.in. rewolucję informatyczną) [Rocznik Strategiczny 1997/1998, s. 14] oraz wzrost mobilności kapitału i siły roboczej, a także zmniejszenie kosztów transakcyjnych.

W ostatnich latach XX wieku w centrum zainteresowania znalazła się identyfikacja i ocena społecznych skutków globalizacji. Aspekt społeczny globalizacji, przez lata spychany na dalszy plan, wypłynął w zasadzie gwałtownie wraz z pojawieniem się protestów społecznych wobec neoliberalnej wersji globalizacji. Tymczasem świat jest ciągle podzielony na biednych i bogatych, na tych, którzy mogą korzystać z nowych możliwości niesionych przez globalizację i tych, którzy są od nich odcięci.

Jedną z reakcji na negatywne efekty globalizacji było pojawienie się postulatów zmiany charakteru globalizacji z modelu opierającego się na wolnorynkowym działaniu „niewidzialnej ręki rynku”, która niekontrolowana okazała się być niesprawna, na globalizację kontrolowaną, stawiającą w centrum człowieka i sprawy społeczne. Według UNDP⁴ punktem wyjścia działań na poziomie globalnym powinien być człowiek i jego dobro⁵. „Ludzka twarz” oznaczała m.in. wprowadzenie globalnego zarządzania, które powinno odbywać się w oparciu o wspólne wyznawane wartości, takie jak poszanowanie dla życia, wolności, sprawiedliwości i równości oraz tolerancja i wzajemna troska, wspólne standardy i punkty widzenia [UNDP, 1999, s. 98–114].

J. Stiglitz postulował reformy głównych instytucji międzynarodowych, aby „globalizacja stała się bardziej godziwa i bardziej skuteczna w podnoszeniu poziomu życia, zwłaszcza biedoty. Nie jest to jedynie kwestia zmiany struktur

² Można wymienić tu takie pozycje, jak: [Chołaj, 2003; Dylus, 2005; Pietraś, 2002; Halizak, Kuźniar, Symonides, 2003; Anioł, 2002; Stiglitz, 2004].

³ Zostało umieszczone w słowniku Webstera [Pietraś, 2002, s. 36].

⁴ UNDP – Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju.

⁵ „Pierwszy Raport o Rozwoju Społecznym z 1990 roku rozpoczynał się od prostego założenia, które stało się myślą przewodnią kolejnych Raportów UNDP: To ludzie są prawdziwym bogactwem narodów” [UNDP, 2012, s. 19].

międzynarodowych. Musi się też zmienić sposób myślenia o globalizacji jako takiej. Ministrowie finansów i handlu postrzegają globalizację jako zjawisko przede wszystkim ekonomiczne, natomiast dla wielu ludzi w świecie rozwijającym się oznacza ona o wiele więcej” [Stiglitz, 2004, s. 218]. Globalizacja powinna stać się siłą służącą dobru, pomagającą rozwojowi demokracji i społeczeństwa obywatelskiego [Stiglitz, 2004, s. 219–220].

W ramach ekonomii podejmuje się liczne próby odpowiedzi na pytania o dobrobyt społeczny. Teoretycznym wyjaśnieniem tych zagadnień zajmuje się ekonomia dobrobytu. Jak wiadomo ma ona charakter normatywny, a jej celem jest ocena, czy gospodarka działa dobrze. Stawia się więc pytania o efektywność alokacji zasobów oraz o sprawiedliwość podziału dóbr i usług między różnych członków społeczeństwa.

POJĘCIE ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO

W ekonomii do niedawna rozróżniano tylko pojęcie wzrostu i rozwoju gospodarczego. Z czasem zaczęto wprowadzać nowe terminy opisujące stopień dobrobytu.

„Wzrost gospodarczy” oznacza proces polegający na wzroście narodowego bogactwa w czasie i odnosi się wyłącznie do mierzalnej sfery gospodarki. Pod pojęciem „rozwoju gospodarczego” rozumie się proces transformacji gospodarek o niskim dochodzie narodowym w nowoczesne gospodarki. Termin ten opisuje pozytywne przekształcenia w gospodarkach z uwzględnieniem nie tylko ilościowych, ale i jakościowych aspektów [*The New Encyclopedia*, 2003, s. 355–356 oraz podręczniki do ekonomii].

Szerszym pojęciem jest rozwój społeczno-gospodarczy. UNDP definiuje rozwój społeczny jako proces poszerzania wyborów ludzkich, które prowadzą do długiego i zdrowego życia, zdobywania wiedzy i utrzymania przyzwoitego standardu życia [UNDP, 1990, s. 10]. Pojęcie „rozwoju społeczno-gospodarczego” oznacza zatem korzystne ilościowe, jakościowe i strukturalne zmiany zachodzące w gospodarce i społeczeństwie danego kraju. Rozwój społeczny określa się zatem jako ekspansję swobód i możliwości prowadzenia przez ludzi życia, jakie cenią i mają powody by cenić. To poszerzanie możliwości wyboru [UNDP, 2012, s. 19].

Dla „dobrego życia” potrzeba wielu elementów, które mogą być same w sobie wartościowe, a także cenne instrumentalnie, np. naturalne piękno niezależnie od jego wkładu w standard naszego życia [UNDP, 2012, s. 19]. HDI między innymi jest miarą rozwoju człowieka w trzech podstawowych wymiarach: długiego i zdrowego życia, dostępu do wiedzy oraz dostatniego standardu życia.

Warto wspomnieć teorię zrównoważonego rozwoju, która powstała na gruncie krytyki procesu nadmiernej eksploatacji środowiska naturalnego, który doprowadził do globalnego zagrożenia różnorodnymi katastrofami (m.in. katastro-

fami ekologicznymi). Stwierdzono, że gwałtowny rozwój cywilizacji, utożsamiany ze wzrostem dobrobytu ogólnego, nadmiernie wykorzystując zasoby naturalne, może doprowadzić do zaburzeń globalnego ekosystemu i w efekcie do jego degradacji, co grozi zagładą ludzkości. Raport U. Thanta, przedstawiony w 1969 roku, po raz pierwszy w historii prezentował opinii publicznej dane wskazujące na zanieczyszczenie środowiska naturalnego i jego niekorzystne konsekwencje [Meadows, 1973, s. 37]. W raporcie Klubu Rzymskiego z 1972 roku „Granice wzrostu” również ostrzega się przed tym niebezpieczeństwem, zauważając, że w działalności gospodarczej nie uwzględnia się dwóch istotnych aspektów: zagrożenia wyczerpania zasobów oraz degradacji środowiska naturalnego. Rozwiązaniem miało być wprowadzenie zasad trwałego zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*), który w opinii Komisji Brundtland⁶ „pozwala współczesnej generacji dostosować się do swoich aktualnych potrzeb bez narażania przyszłych pokoleń w zakresie zaspokajania ich potrzeb” [Guillochon, 2003].

Wart podkreślenia jest fakt, że idea zrównoważonego rozwoju nie jest sprzeczna ze wzrostem dobrobytu, lecz akcentuje konieczność optymalizacji gospodarki w aspekcie minimalizacji zużycia surowców, energii, wody i negatywnego wpływu działalności gospodarczej na środowisko oraz dowartościowania duchowej sfery życia człowieka. Zasady zrównoważonego rozwoju gospodarczego nakazują wsparcie gospodarowania na trzech filarach:

- ekonomicznym – wyrażającym się w dążeniu do wzrostu gospodarczego,
- społecznym – dążącym do poprawy jakości życia oraz
- ekologicznym – przejawiającym się w działaniach na rzecz ochrony środowiska.

Wszelkie te aspekty są jednakowo istotne dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego i żaden z nich nie powinien być w jakikolwiek sposób uprzywilejowany ani zaniedbywany. Stąd w idei tej widoczny jest silny nacisk na dbałość o właściwe proporcje pomiędzy trzema rodzajami kapitału: ekonomicznego, ludzkiego i przyrodniczego [Rybak, 1999, s. 204].

Wprowadzenie terminu zrównoważonego rozwoju spowodowało wzrost nowych koncepcji pomiaru dobrobytu. Ekonomiści są świadomi, że tradycyjne mierniki, chociaż nadal popularne i relatywnie łatwe do oszacowania, nie obrazują faktycznego poziomu rozwoju państw.

WSKAŹNIKI ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO

Tradycyjne mierniki rozwoju gospodarczego oparte na Systemie Rachunków Narodowych, mimo że obciążone wieloma wadami [Talberth, Cobb, Slatte-ry, 2007, s. 2–3], nadal są najpowszechniej stosowane przy ocenie poziomu

⁶ Komisja ta opracowała w 1987 roku raport na temat zrównoważonego rozwoju.

rozwoju kraju. Do nich należą m.in.: Produkt Krajowy Brutto (PKB), Produkt Krajowy Netto (PKN), Produkt Narodowy Brutto (PNB), Produkt Narodowy Netto (PNN), Produkt Krajowy Brutto *per capita*. Mierniki te są doskonale opisane w podręcznikach do ekonomii.

W opinii wielu polityków społecznych, „ekonomiści sądzą, że wskaźnik PKB, jest jedynym i niepodważalnym miernikiem” [Kaczyńska, 2001, s. 34]. Należy tu podkreślić, iż PKB jest miarą produkcji, a nie dobrobytu i tak jest interpretowany przez ekonomistów [Zienkowski, 2001 czy UNDP, 2012, s. 22].

Jak wyżej wspomniano, na dobrobyt oddziałuje wiele elementów, m.in. czynniki mierzalne i niemierzalne nieuwzględnione w PKB, np. długość życia, stan zdrowia i z tego zdają sobie sprawę ekonomiści.

Próbując wyeliminować wady mierników tradycyjnych zaczęto je modyfikować i uwzględniać w nich jakościowe aspekty poziomu życia (tabela 1). Do miar tego typu należą m.in.:

- Miernik Dobrobytu Ekonomicznego (*Measure of Economic Welfare*, MEW);
- Miernik Krajowego Dobrobytu Netto, Miernik Czystego Dobrobytu (*Net National Welfare*, NNW);
- Indeks Ekonomicznych Aspektów Dobrobytu (*Index of the Economic Aspects of Welfare*, EAW);
- zazielenione PKB i PKN;
- Indeks Trwałego Dobrobytu Ekonomicznego (*Index of Sustainable Economic Welfare*, ISEW);
- Wskaźnik Faktycznego Postępu (*Genuine Progress Indicator*, GPI).

Miernik Dobrobytu Ekonomicznego (MEW) opracowany przez W. Nordhousa i J. Tobina uwzględnia w swojej konstrukcji konsumpcję rządową i prywatną *sensu stricto*, usługi kapitału dóbr konsumpcyjnych, wartość czasu wolnego, efekty działalności prowadzonej w gospodarstwach domowych, nakłady na ochronę środowiska oraz straty z tytułu zanieczyszczenia środowiska i urbanizacji [Nordhaus, Tobin, 1972, s. 53; Steward, 1974, s. 18–23]. Wskaźnik ten ma formułę bardzo zbliżoną do Miernika Czystego Dobrobytu (NNW), który jest stosowany w systemie japońskim. Różnica występuje jedynie w wycenie nakładów na edukację, które w NNW zalicza się do grupy wydatków konsumpcyjnych, a nie inwestycyjnych [Piontek, 2002, s. 100].

Niewielkie różnice pojawiają się też w wycenie czasu wolnego i kosztów degradacji środowiska oraz strat urbanizacyjnych. Zarówno MEW, jak i NNW obciążone są kilkoma niedoskonałościami: nie uwzględniają kwestii podziału bogactwa, wybór elementów wchodzących w ich skład jest subiektywny, a szacunki elementów składowych miar często przybliżone i oparte na mało wiarygodnych danych⁷.

⁷ Warto tu też wspomnieć o koncepcji Metody Agregatów Wartościowych (MAW) opracowanej przez M. Rakowskiego i L. Zienkowskiego. Opiera się ona na dochodzie narodowym i elementach dobrobytu ekonomicznego wraz z czasem wolnym, degradacją środowiska itp. [UNDP, 2012, s. 22].

Tabela 1. Schematyczne ujęcie wybranych syntetycznych pieniężnych mierników

Miernik	Podstawa obliczeń	Elementy uwzględnione przy obliczeniach
Miernik Dobrobytu Ekonomicznego, MEW	Produkt Narodowy Brutto	Etap I: Podział PNB na: wydatki konsumpcyjne, wydatki inwestycyjne, wydatki instrumentalne; Etap II: (+) korzyści z majątku, czasu wolnego, dodatnich efektów zewnętrznych, (-) nieuniknione straty, wydatki instrumentalne;
Miernik Czystego Dobrobytu Netto, NNW	Produkt Narodowy Brutto	(+) konsumpcja rządowa, (+) konsumpcja prywatna <i>sensu stricto</i> , (+) usługi kapitału dóbr konsumpcyjnych, (+) wartość czasu wolnego, (+) efekty działalności w gospodarstwach domowych, (-) nakłady na ochronę środowiska, (-) straty z tytułu zanieczyszczenia środowiska, (-) straty z tytułu urbanizacji;
Miernik Ekonomicznych Aspektów Dobrobytu, EAW	Indywidualna konsumpcja	(+) wartość budynków publicznych, (+) wartość konsumpcyjnych dóbr trwałego użytku, (+) wartość pracy w gospodarstwie domowym, (+) wartość czasu wolnego, (+) wydatki na służbę zdrowia, (+) wydatki edukacyjne, (-) wydatki ochronne, (-) koszty zanieczyszczenia środowiska, (-) ubytek zasobów naturalnych;
Miernik Trwałego Dobrobytu Ekonomicznego, ISEW	Indywidualna konsumpcja ważona współczynnikiem nierówności społecznej	(+) wartość usług z pracy w gospodarstwie domowym, (+) wartość usług dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku, (+) wartość usług z dróg i autostrad, (+) konsumpcja związana z edukacją i ochroną zdrowia, (+) wzrost kapitału netto, (+) bilans inwestycji za granicą i zagranicznych w kraju, (-) ochrona zdrowia i edukacja, (-) wydatki na reklamę, (-) wydatki związane z dojazdami, (-) koszty urbanizacji, (-) wydatki związane z wypadkami drogowymi, (-) zanieczyszczenie środowiska, (-) wydatki na konsumpcyjne dobra trwałego użytku, (-) ubytek zasobów naturalnych, mokradeł i obszarów rolnych, (-) straty wynikające z długookresowych zmian w środowisku (efekt cieplarniany, ubytek warstwy ozonowej), (+/-) różnica kapitału netto, (+/-) zmiana pozycji międzynarodowej.

Źródło: [Zysnarska, 2003, s. 183].

Obok wyżej wymienionych mierników dobrobytu funkcjonuje opracowany przez X. Zolotasa Indeks Ekonomicznych Aspektów Dobrobytu (EAW) [Borys, 1999]. Z założenia miara ta prezentuje wyczerpujący zestaw jakościowych zmian dobrobytu społeczeństwa, bez względu na fakt, czy te przemiany miały odzwierciedlenie w transakcjach rynkowych. EAW opiera się na wydatkach poniesionych na konsumpcję prywatną, które skorygowano o wydatki na dobra trwałego użytku, reklamy, koszty wyczerpywania się zasobów naturalnych, koszty społeczne związane z zanieczyszczeniem środowiska, koszty dojazdów do pracy oraz wydatki sektora prywatnego na ochronę zdrowia i edukację. EAW uwzględnia w swojej konstrukcji również usługi w szerokim rozumieniu (kapitałowe, gospodarstw domowych, związane z dobrami trwałego użytku), czas wolny i sektor usług publicznych (związany głównie ze służbą zdrowia i edukacją) [Zolotas, 1981].

Ciekawą koncepcją mierzenia rozwoju gospodarczego jest zazieleniony PKB, będący sumą spożycia, oszczędności i usług środowiskowych. Zazieleniony PKN powstaje poprzez korektę zielonego PKB i otrzymanie wartości netto. Zazieleniony PKN można traktować jako liniowe przybliżenie funkcji dobrobytu. Uwzględnia on bezpośrednie spożycie usług środowiskowych i inwestycji w zasoby naturalne [Żylicz, 2007, s. 145–146].

Innym interesującym wskaźnikiem jest Indeks Trwałego Dobrobytu Ekonomicznego (ISEW) opracowany przez H.E. Daly'ego i J.B. Cobba w 1989 roku. W mierniku tym punktem wyjścia są indywidualne wydatki na konsumpcję skorygowane o straty wynikające z nierównomiernego rozkładu dochodów, szkodliwe wydatki prywatne, koszty eksploataowania zasobów i zniszczenia środowiska naturalnego (zanieczyszczenie wód, powietrza, hałas, zmiany klimatyczne i ubytki w warstwie ozonowej) oraz inne koszty (np. wypadków samochodowych). Do ISEW dodawano wartość tzw. niedefensywnych wydatków sektora publicznego, zmiany netto w kapitale i pracę wykonywaną w gospodarstwach domowych. W konstrukcji ISEW wykorzystano zazieleniony PKN skorygowany o współczynnik koncentracji dochodów, co nawiązuje do teorii Bergsena-Samuelsona. Stąd, im mniej egalitarny kraj, tym wartość wskaźnika niższa. Wadami ISEW okazuje się arbitralne zastosowanie w nim miernika rozkładu bogactwa i dominacja skutków kulminacji gazów cieplarnianych nad innymi składnikami indeksu [Graczyk, 2007, s. 95–96; Śleszyński, 2007, s. 109]. Zdaniem M. Nogi, ISEW „jest miernikiem opartym na wskaźnikach naturalnych i nie może uwzględniać pewnych elementów dobrobytu, jak np. oszczędności ludności, które muszą być oparte na miernikach pieniężnych” [Noga, 1996, s. 64].

Na bazie idei ISEW skonstruowano Wskaźnik Rzeczywistego Postępu (GPI) [UNDP, 2012, s. 24]. Koncepcję opracowało wielu ekspertów, którzy opierali się na 26 społecznych, ekonomicznych i ekologicznych zmiennych, m.in. wartości pracy wykonywanej nieodpłatnie, kosztach wynikających z przestępstw i rozpadu rodziny, stratach czasu wolnego, kosztach niedostatecznego

poziomu zatrudnienia oraz kosztach zniszczenia powłoki ozonowej, uzależnieniu od zagranicznych aktywów. GPI bazuje na konsumpcji indywidualnej i jest wyrażony w pieniądzu, czym nawiązuje do PKB. Koncentruje się jednak na szacowaniu wartości *human capital*, kapitału społecznego i naturalnego [www.redefiningprogress.org].

Liczne mankamenty, którymi obarczone są mierniki oparte na zmodyfikowanych rachunkach narodowych oraz trudności w zebraniu wymaganych danych spowodowało wysyp miar indeksowych (wieloaspektowych).

Jak zauważa L. Kasprzyk, proces rosnącego zainteresowania problemami rozwojowymi świata doprowadził do uznania za konieczne poszerzenie jego analizy o czynniki społeczno-cywilizacyjne i wpłynął pobudzająco na prace nad sposobami mierzenia rozwoju społecznego⁸, wykraczające poza tradycyjne pomiary uwzględniające jedynie aspekty ekonomiczne, gdyż poziom rozwoju ekonomicznego wyrażony w pieniądzu stanowi co prawda bardzo istotną jego stronę, nie uwzględnia jednak całego szeregu czynników pozaekonomicznych decydujących o jakości życia⁹ – takich jak długość życia, warunki mieszkaniowe, edukacja i kultura, swobody polityczne, prawa człowieka, środowisko naturalne [Kasprzyk, 2003, s. 530]. Miary wieloaspektowe określające jakość i poziom życia mieszkańców szacują poziom rozwoju z większą dokładnością od wymienionych wyżej wskaźników i jednocześnie pozwalają na bardziej wiarygodną prezentację stopnia rozwoju kraju. Miary te bazują na metodach taksonomicznych, dlatego często nazywane są miernikami taksonomicznymi. Przykładami wieloaspektowych mierników dobrobytu są Wskaźnik Dobrobytu Ekonomicznego Netto czy TMDE. Najpopularniejszym syntetycznym wskaźnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego wykorzystywanym w ramach Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) jest Indeks Rozwoju Społecznego (*Human Development Indeks*, HDI) i jego pochodne, m.in.:

⁸ Rozwój społeczny rozumiany jest przez UNDP jako proces „z wielokrotnienia możliwości wyborów, przed jakimi staje każdy człowiek, osiąganym przez umożliwianie skutecznego działania oraz efektywnego wypełniania obowiązków. Na wszystkich poziomach tego rozwoju najistotniejszą rolę pełnią trzy czynniki: zapewnienie warunków umożliwiających długie i zdrowe życie, pełny dostęp do informacji oraz dostęp do środków pozwalających na zapewnienie przyzwoitego standardu życia. Niespełnienie tych trzech warunków negatywnie wpływa na szansę dokonania pełnego i świadomego wyboru, jak również ogranicza potencjalne możliwości człowieka. Ale zasięg rozwoju społecznego jest dużo szerszy: zasadnicze możliwości wyboru wysoko cenione przez ludzi rozciągają się od szans zaistnienia politycznego, ekonomicznego i społecznego poprzez możliwość bycia twórczym i produktywnym, aż po prawo do poszanowania własnej osoby, poczucia własnej wartości oraz przynależności do wspólnoty. Dochód jest z pewnością jednym z najważniejszych środków służących do osiągnięcia tych celów, ale nie najważniejszym” [UNDP, 1990, s. 10].

⁹ Określenie „jakość życia” jako kategoria oceniająca, która odnosi się do właściwości życia jednostkowego i społecznego, upowszechniło się w latach 60. XX wieku w związku z wątpliwościami dotyczącymi postępu technicznego i kierunku rozwoju społecznego i ekonomicznego [Rysz-Kowalczyk, 2001].

- Wskaźnik Biedy Społecznej, Wskaźnik Ubóstwa (*Human Poverty Index, HPI*);
- Wskaźnik Zróżnicowania Rozwoju Społecznego ze Względu na Płeć (*Gender-Related Development Index, GDI*);
- Wskaźnik Równouprawnienia (*Gender Empowerment Measure, GEM*).

Wskaźnik Dobrobytu Ekonomicznego Netto stworzony przez W. Beckermana i R. Bacona zawierał m.in.: realną prywatną konsumpcję, roczną konsumpcję surowej stali, roczną produkcję cementu, liczbę prenumerowanych pism, liczbę radiodbiorników i pojazdów drogowych (wszystkie te mierniki *per capita*). W metodzie tej zwykle jako wzorzec przyjmuje się Stany Zjednoczone [Beckerman, Bacon, 1966, s. 521–525].

Wskaźnik Dobrobytu Ekonomicznego Netto TMDE jest bezwzorcową metodą taksonomiczną opracowaną przez M. Nogę. Wskaźnik ten w sposób niepełny określa poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Wraz ze wzrostem wartości TMDE rośnie poziom dobrobytu. Do konstrukcji tego miernika bierze się cztery grupy wskaźników:

- PKB *per capita* według parytetu siły nabywczej;
- miary charakteryzujące spożycie artykułów żywnościowych, trwałego użytku i nasycenie gospodarstw domowych dobrami trwałego użytku;
- mierniki infrastruktury technicznej i społecznej oraz
- wskaźniki charakteryzujące pożądaną jakość środowiska naturalnego [Noga, 1996, s. 75–79].

Metody taksonomiczne wymagają standaryzacji zmiennych określających aspekty dobrobytu, co często stanowi zasadniczą trudność w ich stosowaniu. Poza tym, w przypadku zastosowania wzorcowych metod taksonomicznych, określenie wzorca (ideału), do którego należy dążyć, jest problematyczne.

Szczególnie ważnym syntetycznym wskaźnikiem rozwoju jest *Human Development Indeks, HDI*¹⁰. Opracowany przez Mahbuba ul Haqa używany przez UNDP od 1993 roku wskaźnik rozwoju społecznego (*Human Development Indeks, HDI*) stanowi pierwszą próbę zmierzenia rzeczywistego poziomu życia ludzi w o wiele szerszym zakresie niż tradycyjny wskaźnik PKB *per capita*. Składa się z trzech elementów: spodziewanej długości życia, indeksu edukacji (badającego poziom analfabetyzmu i poziom wykształcenia społeczeństwa) oraz średniego przyrostu Produktu Krajowego Brutto na jedną osobę wyrażonego w parytecie siły nabywczej (PPP) [UNDP, 2005, s. 341]. Choć nie jest doskonały, to pozwala jednak na „odczarowanie” mitu wynikającego z wysokiego PKB w pewnych krajach, który sugerował, że ich mieszkańcom żyje się całkiem nieźle, lub mitu niskiego PKB, który nie musiał oznaczać złych warunków życia. Jeśli pozycja danego kraju w rankingu HDI jest wyższa niż miejsce zajmowane

¹⁰ W pierwszym Raporcie o Rozwoju Społecznym UNDP opublikowanym w 1990 roku wyrażono potrzebę opracowania takiego syntetycznego wskaźnika [UNDP, 2012, s. 20].

w rankingu PKB *per capita* (wyrażonym w parytecie siły nabywczej – PPP) – czyli pozycja rankingowa netto jest dodatnia, oznacza to, że polityka społeczna realizowana w tym kraju jest prawidłowa. W sytuacji odwrotnej, gdy pozycja rankingowa jest ujemna, podział dochodu jest nieprawidłowy i w kraju powstają zbyt duże różnice społeczne [Kasprzyk, 2003, s. 544].

Wartość tego wskaźnika mieści się w przedziale od 0 do 1. W oparciu o wskaźnik HDI, kraje podzielone są na trzy grupy. Na pierwszą grupę składają się kraje o wysokim rozwoju społecznym. Są to kraje, które uzyskały HDI powyżej 0,8. Kolejną grupę tworzą kraje o średnim poziomie rozwoju społecznego, które uzyskały wskaźnik HDI od 0,5 do 0,79. Ostatnią grupę tworzą kraje o najniższym wskaźniku HDI (poniżej 0,5). Przy konstruowaniu HDI pojawia się wiele problemów ze skalowaniem i ważeniem miar wchodzących w jego skład, brak występowania obiektywnie i racjonalnie wyznaczonych wag oraz trudności w pozyskiwaniu wiarygodnych danych [<http://hdr.undp.org>].

Liczba opracowanych wskaźników wykorzystywanych do coraz bardziej szczegółowego opisu jakości życia ludzi powiększa się. W oparciu o HDI w 1995 roku opracowano indeks mierzący zróżnicowanie rozwoju społecznego ze względu na płeć (*Gender – Related Development Index*, GDI). GDI ma zbliżoną strukturę do HDI. Uwzględnia nierównomierny udział płci w badanych sferach.

Wprowadzono także operujący się na innych zmiennych niż HDI wskaźnik zaangażowania społecznego kobiet, Wskaźnik Równouprawnienia (*Gender Empowerment Measure*, GEM) pokazujący, czy kobiety mają możliwość czynnego udziału w życiu politycznym i ekonomicznym w danym kraju. Idealna wartość GEM wynosi 0,5. Koncentruje on swoją uwagę na stopniu partycypacji; mierzeniu nierówności w kluczowych dziedzinach gospodarczych; uczestnictwie w życiu politycznym oraz podejmowaniu decyzji, które to nierówności powstają w oparciu o dyskryminację płci. Wskaźnik GEM dostarcza danych dotyczących procentu kobiet zasiadających we władzach ustawodawczych i wykonawczych, a także zajmujących stanowiska kierownicze oraz procentu kobiet – pracowników wykwalifikowanych. Mierzy także wysokość zarobków kobiet w porównaniu z dochodami mężczyzn [<http://hdr.undp.org>].

W Raporcie Rozwoju Społecznego z 1996 roku poświęconemu zwalczaniu ubóstwa wprowadzono kolejny indeks – wskaźnik ubóstwa (*Human Poverty Index*, HPI) [UNDP, 1996, s. 125–127] opierający się na elementach uwzględniających przy opracowywaniu HDI, ale koncentrujący się na ilustracji zaniechań w mierzonych wymiarach jakości życia. W następnych latach został rozdzielony na dwa indeksy ubóstwa ze względu na stopień rozwoju badanych krajów. Wskaźnik ubóstwa I (HPI-I) służy do dokonywania pomiarów w krajach rozwijających się. Wykorzystywane zmienne dotyczą procentu ludzi, których długość życia nie przekracza 40 lat, procentu dorosłych analfabetów oraz zaniechań w zakresie ochrony socjalnej (państwowej i prywatnej), odzwierciedlanych

przez procent ludzi, pozbawionych opieki medycznej i dostępu do wody pitnej oraz procent dzieci niedożywionych w wieku poniżej pięciu lat. Z kolei wskaźnik ubóstwa II (HPI-II) odnosi się do krajów rozwiniętych. Został opracowany oddzielnie dla krajów rozwiniętych, gdyż podstawowe aspekty problemu ubóstwa są zróżnicowane ze względu na socjalne i ekonomiczne warunki danej wspólnoty. Wskaźnik HPI-II koncentruje się na tych samych zagadnieniach, które są udziałem wskaźnika HPI-I, przy czym dodaje jeszcze jeden element: wykluczenie społeczne. Zmienne dotyczą procentu ludzi, których długość życia nie przekracza 60 lat; procentu wykształconych w zakresie czytania i pisanie; procentu osób, których dochody nie przekraczają 50% średniego wynagrodzenia oraz odsetka długoterminowego bezrobocia (rocznego lub dłuższego) [<http://hdr.undp.org>].

Rozbudowany zestaw wskaźników, według schematu: przyczyna – stan – reakcja został zaproponowany przez Komisję ds. Trwałego Rozwoju Narodów Zjednoczonych w ramach prac nad dokumentem Agenda 21. Dla zobrazowania ubóstwa przedstawiono m.in. następujące wskaźniki:

- stopę bezrobocia;
- mierniki ubóstwa;
- procent populacji mającej podstawowe urządzenia sanitarne;
- procent ludzi mających dostęp do wody pitnej w domu lub w pobliżu;
- oczekiwana długość życia w chwili narodzin;
- waga noworodków;
- wyżywienie dzieci [*Agenda 21*].

Na postawie metodyki HDI skonstruowano wiele innych wskaźników uwzględniających aspekty środowiska naturalnego. Przykładowo, V. Constantin i S. Monni stworzyli Indeks Trwałego Rozwoju Społecznego (*Sustainable Human Development Index*, SHDI), który obejmuje: dostęp do zasobów mierzony zielonym PKB opracowanym przez R.M. Solowa, uwzględniającym amortyzację kapitału naturalnego; poziom edukacji; stabilizację społeczną oraz jakość środowiska naturalnego [Constantini, Monni, s. 13–14, (<http://>)].

M.C.L. De la Vega i A.M. Urrutia zmodyfikowali powyższy indeks, w ich założeniu stopień degradacji środowiska naturalnego można w przybliżeniu utożsamiać z wielkością emisji CO₂ *per capita*. W wyniku tego zabiegu otrzymali Indeks Rozwoju Społecznego Uwzględniający Stopień Zanieczyszczenia Środowiska (*Pollution Sensitive Human Development Index*, HDPI) [Florczak, 2008, s. 26]. R. Ramanathan zaproponował Indeks Zagrożenia Środowiska Naturalnego (*Environment Endangerment Index*, EEI), który liczył w oparciu o stopień zalesienia kraju odsetek zagrożonych wyginieciem roślin zwierząt oraz emisję gazów cieplarnianych. Korygując standardowy HDI przez wartość EEI, otrzymał Ekowrażliwy Indeks HDI (*Environment Sensitive HDI*) [Neumayer, 2004, s. 6–7].

Często stosowanym w opracowaniach UNDP jest Indeks Fizycznej Jakości Życia (*Physical Quality of Life Index*, PQLI), prezentujący stopień ogólnego

dobrobytu społeczeństwa. W skład miernika wchodzi trzy kategorie: wskaźnik śmiertelności niemowląt, przewidywana długość życia oraz wskaźnik piśmienictwa społecznego. W dwóch pierwszych indykatorach zawarte zostały informacje o poziomie odżywiania, zdrowia publicznego oraz wysokości dochodu. Jednak przy szacowaniu wartości indeksu PQLI natrafia się na podobne problemy, jak w przypadku HDI. Występują trudności w określeniu udziału wagowego poszczególnych jego składników.

The Economist Intelligence Unit opracowało konkurencyjny do PQLI Indeks Jakości Życia (*Quality of Life Index*, LQI) [UNDP, 2012, s. 26]. Łączy on subiektywną satysfakcję z poziomu życia z obiektywnymi determinantami jakości życia oraz dostarcza dodatkowo informacji pomocnych przy ocenie i określeniu sposobów zarządzania ryzykiem prowadzenia działalności w analizowanych państwach. Ponadto poprawia alokację zasobów, starając się minimalizować ujemne efekty dystrybucji wpływające na zdrowie i życie społeczeństwa. W skład indeksu wchodzi dziewięć miar, m.in.: bogactwo mierzone PKB *per capita* skorygowane parytetem siły nabywczej w USD; zdrowie jako przewidywana długość życia; stabilizacja polityczna i bezpieczeństwo określane przez ratingi stabilności politycznej i bezpieczeństwa; życie rodzinne określane wskaźnikiem rozwodów, czy życie wspólnotowe mierzone przynależnością kraju do organizacji międzynarodowych oraz uczestnictwem w życiu Kościoła i innych wspólnot. Indeks Jakości Życia wynika wprost z ekonomii dobrobytu, o czym świadczy jego konstrukcja. Ponadto pozwala na poprawę alokacji zasobów, starając się zminimalizować niekorzystnie wpływające na zdrowie i życie społeczeństwa efekty tej dystrybucji. LQI, podobnie jak powyżej zaprezentowane indeksy, znalazł szerokie zastosowanie przy tworzeniu międzynarodowych rankingów pod względem poziomu rozwoju krajów [www.economist.com].

Innymi miernikami stosowanymi przez ONZ są: Indeks Wrażliwości Ekonomicznej (*Economic Vulnerability Index*, EVI) i Indeks Zasobów Ludzkich (*Human Assets Index*, HAI). Indeks Wrażliwości Ekonomicznej szacuje wrażliwość gospodarek ze względu na: koncentrację eksportu towarów, niestabilność w dochodach z eksportu, zakłócenia w produkcji rolnej, udział przemysłu przetwórczego i nowoczesnych usług w PKB oraz rozmiarów populacji. W zmodyfikowanej wersji indeksu zakłócenia produkcji rolniczej zostały zastąpione odsetkiem populacji, którą dotknęły katastrofy naturalne. Natomiast Indeks Zasobów Ludzkich w swej konstrukcji bierze pod uwagę trzy czynniki:

- odżywianie, mierzone przeciętną liczbą skonsumowanych kalorii na mieszkańca badanego kraju, liczone jako procent minimalnego zapotrzebowania na kalorie;
- zdrowie, określane poprzez wskaźnik śmiertelności dzieci poniżej piątego roku życia;
- edukację, szacowaną na podstawie wskaźnika osób umiejących czytać i pisać oraz procentu ludności, która posiada wykształcenie średnie [www.unescap.org].

Mierniki HAI, EVI i PKB *per capita* służą ekspertom ONZ do ustalenia kryteriów przynależności krajów do grupy państw najmniej rozwiniętych (*least developed countries*).

Brak porozumienia co do kwestii sprawiedliwego podziału dobrobytu ma odzwierciedlenie w pomiarze równomierności rozkładu dochodów. Wskaźników dysproporcji dochodowych nie zalicza się bezpośrednio do miar rozwoju, jednak są składowymi wielu indeksów szacujących stopień zaawansowania rozwojowego krajów. Najpowszechniej stosowany jest współczynnik Giniego oparty na krzywej Lorenza. Teoretycznie współczynnik zawiera się w przedziale od 0 do 1. W praktyce oscyluje wokół 0,3 w większości krajów rozwiniętych, natomiast w państwach rozwijających się osiąga zwykle wyższe wartości. Zbliżony do współczynnika Giniego jest indeks Theila [Peacock, Hoover, Kilian, 1988, s. 843]. Chociaż rzadziej stosowany, dokładniej bada sposób dystrybucji dochodów, uwzględniając regiony państw. Na bazie współczynnika Giniego A. Sen opracował miarę dobrobytu, uwzględniającą poziom i rozkład dochodu *per capita*. Okazuje się, że wysoki poziom dochodu *per capita* nie jest równoznaczny z wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Kraje o niższych dochodach, ale kładące nacisk na egalitarny ich podział oraz państwa o wysokim poziomie na osobę ze sporymi dysproporcjami w ich rozkładzie, mogą zostać uznane za posiadające ten sam poziom dobrobytu [Sen, 1992, s. 12–30].

Reasumując, wieloaspektowe indeksy kompleksowo i relatywnie dokładnie szacują stopień rozwoju gospodarczego kraju. Największą trudnością w ich konstruowaniu jest ustalenie elementów, które mają wchodzić w skład indeksów, oraz nadanie im odpowiednich wag. Częstym zarzutem wysuwany przeciw indeksom rozwoju jest twierdzenie, że zbyt dużo uwagi poświęcają jakościowym elementom dobrobytu, oddalając na dalszy plan jego ilościowy wymiar.

Tymczasem międzynarodowe statystyki dotyczące kwestii społecznych są coraz bardziej szczegółowe. Dane są często tak przedstawiane, że niosą ze sobą bardzo duży ładunek emocjonalny (np. około 1 mld ludzi żyje za mniej niż 1 dolar dziennie). O rozwoju społeczno-gospodarczym świata nie świadczy już globalny produkt krajowy brutto, średnioroczna produkcja stali, liczba wybudowanych mieszkań i poziom analfabetyzmu, ale także średnie dzienne wydatki na życie na jednego mieszkańca czy liczba umierających na daną chorobę na sekundę. Badany jest też odsetek ludzi cierpiących głód czy odsetek ludzi posiadających dostęp do wody oraz poziom wykluczenia społecznego.

ZAKOŃCZENIE

Wielokrotnie próbowano skonstruować miernik syntetyczny, uwzględniający wszystkie zidentyfikowane aspekty rozwoju. Jednak w związku z niemożliwością zestandaryzowania i zidentyfikowania ogółu determinantów, wpływają-

cych na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, prób tych zaniechano. Do głównych trudności w stworzeniu uniwersalnego miernika należą:

- po pierwsze, nie istnieje powszechna zgodność co do ustalenia granicy między pożądanymi a niekorzystnymi czynnikami rozwoju, a tylko determinanty obiektywne można traktować jednoznacznie;
- po drugie, syntetyczny indeks wymagałby zsumowania poszczególnych mierników cząstkowych, a operacja taka wymaga sprowadzenia ich do wspólmierności, co czasem okazuje się niewykonalne [Sadowski, 2005, s. 12].

Poza tym nie wszystkie państwa są zainteresowane standaryzowaniem miar rozwoju, gdyż takie indeksy często wskazują na niższy poziom ich rozwoju i wpływa niekorzystnie na obraz kraju.

Rozbudowane instrumentarium dotyczące wskaźników wymaga skomplikowanego, żmudnego zbierania i przetwarzania informacji, grozi powstawaniem zamętu. Należy jednak dążyć do wypracowania upowszechnienia jednolitego i porównywalnego systemu wskaźników, satysfakcjonującego swoją obiektywnością różne grupy społeczne oraz polityków. Punktem wyjścia mogłyby być wskaźniki oparte o HDI.

Pozostaje jeszcze pytanie: czy rozwój ma służyć człowiekowi czy odwrotnie?

LITERATURA

- Anioł W., 2002, *Paradoksy globalizacji*, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa.
- Beckerman W., 1966, Bacon R., *International Comparison of Income Levels: A Suggested New Measure*, "Economic Journal".
- Borys T. (red.), 1999, *Wskaźniki ekorozwoju*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok.
- Chołaj H., 2003, *Ekonomia polityczna globalizacji*, Fundacja „Innowacja” i Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa.
- Constantini V., Monni S., *Sustainable Human Development for European Countries*, <http://epi.yale.edu> (dostęp 8.07.2013).
- Czaja S., Korczyńska A., 1998, *Spory wokół mierzenia poziomu i dynamiki dobrobytu w gospodarce [w:] Ekologiczne i instytucjonalne uwarunkowania wzrostu gospodarczego*, red. M. Noga, Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski, Opole.
- Donella H., Meadows D., Meadows L., Behrens J., 1973, *Granice wzrostu*, PWE, Warszawa.
- Dylus A., 2005, *Globalizacja. Refleksje etyczne*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław.
- Florczyk W., 2008, *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 3.
- Graczyk A. (red.), 2007, *Zrównoważony rozwój w teorii ekonomii i w praktyce*, Prace Naukowe AE im. Oskara Langego we Wrocławiu, nr 1190, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Guillochon B., 2003, *Globalizacja. Jeden świat – różne drogi rozwoju*, „Mała Encyklopedia” Larousse, Wydawnictwo Larousse Polska, Wrocław.
- Haliżak E., Kuźniar R., Symonides J. (red.), 2003, *Globalizacja a stosunki międzynarodowe*, Oficyna Wydawnicza BRANTA, Bydgoszcz–Warszawa.

- <http://hdr.undp.org> (dostęp 8.07.2013).
- Kaczyńska B., 2001, *Pomiar i monitoring w polityce społecznej*, „Polityka Społeczna”, nr 5–6.
- Kasprzyk L., 2003, *Gospodarcze i społeczne aspekty rozwoju ludzkości u progu XXI wieku* [w:] *Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji*, red. E. Halizak, R. Kuźniar, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Neumayer E., 2004, *Sustainability and Well-being Indicators*, WIDER, “Research Paper”, No. 20.
- Noga M., 1996, *Pomiar dobrobytu społecznego uwzględniający stan i jakość środowiska przyrodniczego człowieka*, „Ekonomia i Środowisko”, nr 19.
- Noga M., 1996, *Społeczeństwo – Gospodarka – Świat*, Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań.
- Nordhaus W., Tobin J., 1972, *Is Growth Obsolete?*, ”Economic Growth”, No. 5.
- Peacock W.G., Hoover G.A., Kilian C.D., 1988, *Divergence and Convergence in International Development: A Decomposition Analysis of Inequality in the World System*, “American Sociological Review”, No. 6.
- Pietraś M. (red.), 2002, *Oblicza procesów globalizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Piontek B., 2002, *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*, PWN, Warszawa.
- Rocznik Strategiczny 1997/1998*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1998.
- Rybak M., 1999, *Etapy rozwoju etyki* [w:] *Etyka biznesu, gospodarki i zarządzania*, red. W. Gasparski, A. Lewicka-Strzałecka, D. Miler, Wyd. WSHE w Łodzi, Fundacja „Wiedza i Działanie” im. L. Von Milea i T. Kotarbińskiego, Łódź.
- Rysz-Kowalczyk B. (red.), 2001, *Leksykon polityki społecznej*, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa.
- Sadowski Z., 2005, *Postęp społeczno-ekonomiczny i jego mierzenie* [w:] *Transformacja i rozwój*, red. Z. Sadowski, PTE, Warszawa.
- Sen A.K., 1992, *Inequality Reexamined*, New York-Oxford.
- Steward K., 1974, *National Income Accounting and Economic Welfare: The Concepts of GNP and MEW*, Federal Reserve Bank, St. Louis.
- Stiglitz J., 2004, *Globalizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Śleszyński J., 2007, *Rola wskaźników realizacji trwałego rozwoju* [w:] *Zrównoważony rozwój w teorii ekonomii i w praktyce*, red. A. Graczyk, Prace Naukowe AE im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Talberth J., Cobb C., Slattery N., 2007, *The Genuine Progress Indicator 2006. A Tool for Sustainable Development*, Redefining Progress, Oakland.
- The New Encyclopedia Britannica, Micropedia*, 2003, 15th Edition, vol. 4, Chicago.
- UNDP, 1990, *Human Development Report 1990*, Oxford University Press.
- UNDP, 1996, *Human Development Report 1996*, Oxford University Press.
- UNDP, 1999, *Human Development Report 1999*, Oxford University Press.
- UNDP, 2005, *Human Development Report 2005*, Oxford University Press.
- UNDP, 2012, *Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym. Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny*, Biuro Projektowe UNDP w Polsce, Warszawa.
- www.economist.com (dostęp 8.07.2013).
- www.redefiningprogress.org (dostęp 8.07.2013).

www.unescap.org (dostęp 8.07.2013).

Zienkowski L., 2001, *Co to jest PKB? Jego rola w analizach ekonomicznych i prognozowaniu*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.

Zolotas X., 1981, *Economic Growth and Declining Social Welfare*, New York University Press, New York.

Zysnarska E., 2003, *Pomiar jakości życia*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, z. 1.

Żylicz T., 2007, *Trwały rozwój w teorii ekonomii [w:] Obszary badań nad trwałym i zrównoważonym rozwojem*, red. B. Poskrobko, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok.

Streszczenie

W dobie globalizacji tradycyjne mierniki rozwoju gospodarczego nie są w stanie określić precyzyjnie poziomu dobrobytu. Artykuł prezentuje alternatywne i mało popularne podejście do pomiaru stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego, ze szczególnym uwzględnieniem HDI.

Omówiono tu takie miary, jak: Miernik Dobrobytu Ekonomicznego (MEW), Miernik Krajowego Dobrobytu Netto, Miernik Czystego Dobrobytu (NNW), Indeks Ekonomicznych Aspektów Dobrobytu (EAW), Indeks Trwałego Dobrobytu Ekonomicznego (ISEW), Wskaźnik Faktycznego Postępu (GPI). Liczne mankamenty, którymi obarczone są wyżej wymienione mierniki oparte na zmodyfikowanych rachunkach narodowych oraz trudności w zebraniu wymaganych danych spowodowało wysyp miar indeksowych.

Przykładami takich wieloaspektowych mierników dobrobytu są Wskaźnik Dobrobytu Ekonomicznego Netto czy TMDE. Najpopularniejszym syntetycznym wskaźnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest Indeks Rozwoju Społecznego (HDI) i jego pochodne, m.in.: Wskaźnik Biedy Społecznej, Wskaźnik Ubóstwa (HPI), Wskaźnik Zróżnicowania Rozwoju Społecznego ze Względu na Płeć (GDI), Wskaźnik Równouprawnienia (GEM).

Na postawie metodyki HDI skonstruowano wiele innych wskaźników uwzględniających aspekty środowiska naturalnego, np.: Indeks Trwałego Rozwoju Społecznego (SHDI), Indeks Rozwoju Społecznego Uwzględniający Stopień Zanieczyszczenia Środowiska (HDPI), Indeks Zagrożenia Środowiska Naturalnego (EEI), Eko-wrażliwy Indeks HDI.

Inne omówione tu miary to: Indeks Fizycznej Jakości Życia (PQLI), Indeks Jakości Życia (LQI), Indeks Wrażliwości Ekonomicznej (EVI) i Indeks Zasobów Ludzkich (HAI).

W opracowaniu nie rozstrzygnięto, który wskaźnik najlepiej szacuje poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, ale ukazano wady i zalety nowych metod.

Słowa kluczowe: globalizacja, rozwój zrównoważony, środowisko naturalne, wzrost gospodarczy, rozwój społeczny i ekonomiczny, Indeks Rozwoju Społecznego (HDI)

How to Measure Social and Economic Development of Countries Today?

Summary

During globalization the traditional economic growth measures are not precisely welfare indicators. The economists have tried to construct indicator that include both quality and quantity aspects of economic development. The aim of this article is to present some different and less popular approaches to alternative measurement of welfare, especially HDI.

The article discusses such measures of development as: Measure of Economic Welfare (MEW), Net National Welfare (NNW), Index of the Economic Aspects of Welfare (EAW), Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW), Genuine Progress Indicator (GPI). A number of shortcomings, which are burdened with the above-mentioned measures based on a modified national accounts and the difficulty of gathering the required data resulted in a flood of multi-dimensional measurement. Examples of such multi-dimensional measures of development include Net Economic Prosperity Index or TMDE. The most common synthetic indicator of social-economic development is the Human Development Index (HDI) and its derivatives, such as: Human Poverty Index (HPI), Gender-Related Development Index (GDI), Gender Empowerment Measure (GEM). On the basis of the methodology of HDI a number of other indicators that take account of environmental aspects have been constructed, such as: Sustainable Human Development Index (SHDI), Pollution Sensitive Human Development Index (HDPI), Environment Endangerment Index (EEI), Environment Sensitive HDI. Other measures discussed here are: Physical Quality of Life Index (PQLI), Quality of Life Index (LQI), Economic Vulnerability Index (EVI) and Human Assets Index (HAI).

The paper does not determine which indicator describes the level of development most precisely. In conclusion, the indicators based on HDI are more precise than traditional ones in estimating the welfare.

Keywords: globalization, sustainable development, natural environment, economic growth, social and economic development, Human Development Index (HDI)

JEL: E01, O47